

Sørpe full, sveiseblind og stinn som et eggebrød

Slang og synonymer som kulturhistorie

Ole Marius Hylland
Seniorforsker, Telemarksforsking
E-post: hylland@tmforsk.no

Abstract

This article discusses possible analytical perspectives on oral language – the vernacular, the slang, the spoken language – in cultural history and folkloristics. The starting point for the article is an attempt to investigate how many words in the Norwegian language are used to describe the state of being drunk. Intoxication is an area where linguistic creativity is great. In this article, a potential analysis of this creativity is exemplified through a systematic review of eight different categories of synonyms for *drunk*. The article shows furthermore how the empirical interest in vernacular language has shifted between different academic disciplines, and I argue that what we might call popular conceptual history clearly belongs within the discipline of cultural history/folkloristics.

Keywords:

- Synonyms
- cultural history
- conceptual history
- drunkenness
- alcohol

Av alle laster kæler vi sprogligt set utvivlsomt mest for Drukkenskab. (Nyrop 1901)

Innledning. Vorspiel.

Hvor mange ord brukes for å beskrive ett og samme fenomen? Hvor mange begreper kan dokumenteres som beskrivelser av en gitt tilstand, for eksempel en tilstand av beruselse? Og hvordan kan man bruke *synonymer* som inngang til kulturhistorie? Det handler denne artikkelen om. Den viser gjennom en systematisk gjennomgang hvordan ulike begreper for det å være full – enten det er *plakat*, *kanakkas*, *sveiseblind* eller *møkkings* – forteller en kulturhistorie om språklig kreativitet i

møte med alkohol. Artikkelen argumenterer for at systematisk undersøkelse av synonymer og muntlige begreper (fremdeles) er relevante kilder til å undersøke hvordan et gitt fenomen nedfeller seg i språklig praksis.¹ Teksten er delt i tre. Den første delen er et slags faghistorisk basert forsvar for det perspektivet og den empirien som ønskes løftet frem i artikkelen. Den andre delen beskriver fremgangsmåte og kilder til en generert liste over synonymer for det å være påvirket av alkohol. Den tredje delen er en påfølgende gjennomgang og utprøving av ulike perspektiver som kan skape et relevant system i en slik synonymliste.

1. Artikkelen springer ut av et bokprosjekt med arbeidstitelen *Norsk fylleordbok – Nordmenns språklige fornemelse for alkohol* (Hylland, under utgivelse).

Om å skrive om det muntlige og uoffisielle språket. Et faghistorisk forsvar

Det muntlige, det uoffisielle, det folkelige språket, talemålet, har falt inn og ut av empirisk nåde i ulike fagtradisjoner. Det har levd et flakkende liv mellom lingvistikken, filologien, leksikografien, språkhistorien og folkloristikken. Det er også synlig i de begreper som er brukt om det muntlige språket – enten det er *folkesprog*, *nemningar*, språkminner, talemål, sjargong eller slang. I første omgang kan vi beskrive mange av de ord, uttrykk, fraser og begreper som det skal handle om i det følgende, som *slang*.

Selve ordet «slang» er engelsk av opprinnelse, men den engelske etymologien til ordet går tilbake til skandinavisk *slenge/slænge* og til *sleng*, i betydningen «gjeng». (En annen sammenheng med samme utgangspunkt finner vi i det å «gå på slang», og fellestrekket her er at det er snakk om mennesker, atferd og språk som ligger utenfor det standardiserte normalområdet.) Norsk Akademis Ordbok definerer slang slik: «ord og uttrykksmåter som bryter med normalspråket på en uhøytidelig, fantasifull og ofte provoserende måte (og som brukes (eller har utspring) i en bestemt sosial gruppe)». ² En engelsk definisjon, fra Merriam-Webster, lyder slik: «an informal non-standard vocabulary composed typically of coinages, arbitrarily changed words, and extravagant, forced, or facetious figures of speech». ³ Dette uformelle ordforrådet består av de vi kan kalle de uoffisielle ordene – det muntlige språket, sjargongen, som i de fleste tilfeller er underlagt det man kan kalle en språklig darwinisme: De sterkeste ordene overlever. Vårt daglige, muntlige språk er i kontinuerlig utvikling og preget av stadig tilpasning, gjennom en prosess som minner om Darwins naturlige seleksjon. Hvis ord og ta-

lemåter ikke blir brukt, ikke finner liv i tunge mål og i ordforråd, dør de. Der offisielle ord godkjennes i redaksjoner, språkråd og gjennom publisering, får de uoffisielle ordene en uoffisiell godkjenning gjennom bruk og ved at de kommuniserer et meningsfullt innhold mellom dem som bruker dem.

Det er utfordrende å gjøre en presis avgrensning av slang. Slang er muntlig, uoffisiell og avvikende i større eller mindre grad fra det såkalte normalspråket. Videre kan slangord både være allmenne eller avgrenset til et lukket krets. Definisjoner av slang har gjerne trukket frem funksjonen som *alternativ* til det offisielt sanksjonerte språket. En av de få som har skrevet om norsk slang, Tone Tryti, foreslår denne definisjonen av slang: «Slang vil si bevisste avvik fra normalspråket som ikke er dialektalt eller faglig betinget.» (Tryti 1984:16). Hun sier at slang er skifte av stil eller språklig kode som er gjort med viten og vilje.

Slang har også en historisk dimensjon, som følger naturlig av den språklige darwinismen. Enkelte uttrykk forsvinner inn i den språkhistoriske skoddeheimen der talemåter går for å dø, mens andre blir uttrykk som blir værende, og kanskje også tar steget over i det normerte skriftspråket. Hvorfor enkelte talemåter dør og andre overlever har også blitt forsøkt forklart ved hjelp av analogier hentet fra Darwins lære om naturlig seleksjon. Forholdet mellom lingvistik og darwinisme er langvarig og går også begge veier. Den grenen av lingvistik som kalles *evolutionary linguistics* har siden publikasjonen av Darwins *Origin of the Species* koblet evolusjonismens forklaringsmodell til språklig utvikling (jf. Gontier 2012, Aronoff 2017). Opprinnelig ble også utvikling av språk sett på som et bevis på at Darwins evolusjonisme

2. https://naob.no/ordbok/slang_1 [lest 15.06.20]

3. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/slang> [lest 15.06.20]. Facetious = spøkefull.

hadde noe for seg. Den kjente filologen Max Müller skrev blant annet dette om *ordenes* kamp for overlevelse: «A struggle for life is constantly going on amongst the words and grammatical forms in each language. The better, the shorter, the easier forms are constantly gaining the upper hand, and they owe their success to their own inherent virtue.» (i Aronoff 2017:447). Darwin selv var enig i resonnetet, og tilføyde blant annet det følgende på egen regning: «The survival or preservation of certain favoured words in the struggle for existence is natural selection.» (i Aronoff 2017:447). Darwin selv skrev altså også under på en språklig darwinisme. Dersom vi adopterer Müllers og Darwins syn på språklig evolusjon, vil altså den overordnede forklaringen på slangordenes levetid være hvorvidt de er blant «[t]he better, the shorter, the easier forms» blant de tilgjengelige ordene. Darwin kommenterte også på Müllers forklaring med å legge til et element som også er høyst relevant for slangordenes levedyktighet – *nyhetsverdi* («novelty»): «To these more important causes of survival of certain words, mere novelty may, I think, be added; for there is in the mind of man a strong love for slight changes in all things.» (i Aronoff 2017:448).

De utdaterte uttrykkene, som ikke har tilfredsstilt Müllers og Darwins kriterier, er i liten grad bevarte for ettertiden, med noen unntak. Ulf Gleditschs slangordbok fra 1952, *Det får'n si*, gir gode eksempler både på døgnfluebegreper og varige uttrykk (Gleditsch 1952). Det store flertallet er likevel ord som ikke brukes eller gir mening i dag. Det er få som kaller havresuppe *slirevelling* eller *liksvette*, som sier *negerfett* om smør, og det er heller ikke mange som bruker uttrykket *bøgesving*, som ifølge Gleditsch skulle bety «vul-

gær trio». I den andre retningen har oversikten til Gleditsch også gangbare uttrykk som *sne*, brukt om kokain, *munndiare* om taletrenghet eller *bælme* om å drikke mye. Her er *munndiare* et eksempel på et uttrykk som ved utgivelsen av Gleditsch' samling tilhørte det muntlige, men som i dag er et oppslagsord for eksempel i *Bokmålsordboka*.

Det som formidles og argumenteres for i denne artikkelen, er en form for vrent begrepshistorie. Begrepshistorien, i Reinhart Kosellecks og andre begrepshistorikers tapping, handler om å følge et begreps bruk, betydning og betydningsforskyvninger gjennom historien (Koselleck 1985). Det betyr, i semiotisk forstand, at *signifikant*, det som betegner, ligger fast, mens *signifikat*, det som betegnes, varierer.⁴ Slik kan begrepshistorie ofte innebære en analyse av hvordan et begrep, som f.eks. *folk*, endrer betydning, bruk og funksjon over tid (jf. f.eks. Gschnitzer et al. 1992). Med det man kan kalle synonymhistorie eller kulturhistoriske synonymstudier forholder det seg motsatt: det er det som *betegnes* som ligger fast og det som betegner som varierer. En slik innfallsvinkel belyser de ulike begrepene som er benyttet for å fange det samme fenomenet. I denne sammenhengen er det *beruselse* som betegnes. Dette forutsetter, selvsagt, en antagelse om at det virkelige er et og samme fenomen som betegnes for eksempel med begrepene *pladderfull* og *grøftedritings*. Man kunne, med et konstruktivistisk sinnelag, sagt at språk er medskaper av ethvert fenomen, og at også menneskelig erfaring må forstås i lys av sin samtid, og dermed at det å være full i 1852 var noe annet enn å være full i 2020. Jeg velger å la en slik mulig innvending ligge, og oppfatter alkoholrus gjennom historien som et og samme fenomen. Det er vurderingen og beskrivelsen

4. Skillet mellom *signifikant* og *signifikat* ble innført av lingvisten Ferdinand de Saussure og har på norsk og dansk blitt forklart med forholdet mellom *uttrykk* og *innhold* (jf. f.eks. Heradstveit og Bjørge 1987).

som varierer, og det er nettopp temaet for artikkelen.

Hører folkelig begrephistorie til innenfor kulturhistorien og folkloristikken? Jeg vil mene at det er gode grunner til å svare et klart ja på det spørsmålet. En vanlig forståelse av folkloristikk, som den vi finner i innføringsboka *Tradisjon og fortelling* av Anne Eriksen og Torunn Selberg, vil tilsynelatende uttrykke noe mer tvil. Her beskrives folkloristikk som «studiet av ikke-materiell folkekultur, det vil si fortellinger, viser, trosforestillinger og skikker» (Eriksen og Selberg 2006:7). Eriksen og Selberg peker på de åpenbare utfordringene med å gi en endelig og dekkende definisjon, men deres beskrivelse av faget er uansett et velkomment utgangspunkt for diskusjon av fagets grenser.

Forholder man seg til eksplisitt til en definisjon som Eriksen og Selbergs, vil innføring av muntlig vokabular som empiri under fagparaplyen se ut som en drøy utvidelse av fagfeltet. Det kan se ut som man endrer en forståelse av hva folkloristikkens *minste enhet* skal være. Det er liten tvil om at begreper som eksemplifiseres i denne artikkelen tilhører muntlig og ikke-materiell folkekultur, samtidig som det ikke finnes noe dramaturgisk eller narrativt element i begrepene. De lar seg ikke plassere inn i folklorens faste former, i genre, i fortellinger, forestillinger, viser og skikker. Samtidig er muntlige, folkelige, ikke-offisielle begreper og talemåter blant de grunnleggende byggesteinene for disse formene. Drikkeviser, fylleanekdoter, vitser og vers er også blant de mange tekstkategoriene hvor fyllesynonymene er å finne. Eriksen og Selberg åpner også i diskusjonen av hva *folkekultur* er, opp for flere og mindre formbaserte forståelser av folkekultur. Folkekultur er også måter å forstå verden på, verdsett, frispråk og kommunikasjon, for eksempel gjennom å «sette ord på og diskutere delte

verdier og identifikasjoner» (Eriksen og Selberg 2006:25).

Faghistorisk har folkloristikken og kulturhistorien sentrert seg rundt det folkelige, det ikke-autoriserte, det muntlige og det fortellende. Samtidig har det tilsynelatende kommet svært få bidrag etter 1945 som har tatt eksplisitt utgangspunkt i det språk og det vokabular som folkekulturen formidles ved hjelp av. For å eksemplifisere og underbygge påstanden kan vi se på tidsskriftet *Norveg*, som gjennom femti år (1951-2001) var kanskje det mest sentrale tidsskriftet for å formidle ny kulturhistorisk forskning, enten den faglige paraplyen var folkelivsgranskning, folkeminnegranskning, etnologi, folkloristikk eller kulturhistorie. Jeg har gått gjennom de femti årgangene, og det finnes to eller tre artikler i disse femti årene som eksplisitt handler om folkelig begrepsbruk. Dette er botanikeren Rolf Nordhagens artikkel om ulike nordiske navn på tyrihjelmer (Nordhagen 1951), og museumsconservator Ivar Skres artikkel om navnet/begrepet *Forskotet*, blant annet brukt som navn på enkelte åkre i Vossetraktene, der Skre kom fra (Skre 1954). I tillegg finnes en artikkel av Bjarne Rogan om tradisjonen med å navngi blant annet båter, biler og hytter, men det faller litt på siden i denne sammenhengen (1991).

Det relative fraværet av språk som tema/empiri i etterkrigstiden gir mening dersom man ser nærmere på den felles faghistorien som deles av etnologien og folkloristikken. Her er begrepene *ord og sak* nøkkelord. En innledning til en faghistorisk artikkel av Reidar Bakken (i *Norveg* 20) forklarer dette forholdet i komprimert form:

Omgrepet «ord og sak» er blitt eit innarbeidd faguttrykk i etnologien. Det er namnet på ei granskingsretning som tok til like etter siste hundreårsskifte. Med «ord» meinast då sjølve det språklege ut-

trykk for tilhøve innafor kulturen. Ein kunne godt byte det ut med «nemningar» eller «termar». «Sak» refererar til sjølv tydinga av «ord», altså til det kulturelle uttrykk i nemningane. (Bakken 1977: 161).

Eller, som det har blitt formulert i en nyere faghistorisk artikkel: «Den nærmest sømløse overgangen mellom filologi og eldre folkloristikk/etnologi ses særlig tydelig innenfor den tradisjonen som kalles 'ord og sak-forskning' (Wörter und Sachen).» (Rogan 2015, s. 88). Denne tradisjonen ble særlig forvaltet av tidsskriftet *Ord og sed*, forløperen for Norge, og av mangeårig redaktør Nils Lid (jf. Kjus 2013, Resløkken 2017, Rogan 2013). *Ord og sed* inneholdt spørrelistor om kulturhistoriske emner, og disse inneholdt gjerne detaljerte spørsmål om hvilke begrep som ble benyttet om ulike forestillinger og skikker (jf. Kverndokk 2010). Den overordnede ideen lå altså i at *ord* ikke burde eller kunne skilles fra *sak* i kulturhistorien. Utgiverne av det tidsskriftet som var utgangspunktet for denne retningen, *Wörter und Sache*, formulerte det slik: «Vi tror at kulturhistoriens fremtid ligger i foreningen av språkvitenskap og sakvitenskap» (sitert i Bakken 1977:161, min oversettelse⁵). Og denne ideen ble delt av mange. Språkvitenskapen og (folke)kulturvitenskapen hang tett sammen (om enn på ulike måter) fra Moltke Moes professorat i «norsk Folkesprog med Forpliktelse til ogsaa at foredrage norsk Folketradition» i 1886 og til professoratet etter Nils Lid skulle fylles etter hans død (Lid døde i 1958, Knut Kolsrud overtok i 1961). Nils Lid hadde bakgrunn som dosent i nordiske språk. Det filologiske perspektivet ble «umiddelbart forlatt» (Rogan

2015:89). Et av de få gjenværende tegnene på det engang så tette båndet mellom kulturhistorien og språkhistorien, finner vi i tidsskriftet *Maal og Minne*, der blant annet Moltke Moe publiserte noen sentrale artikler. Tidsskriftet har siden oppstarten i 1909 brukt begrepene «språk og språkminne av enhver art» for å beskrive temaområdet til tidsskriftet.

Den empiriske interessen for det muntlige, folkelige talemålet har dermed i større grad kommet til å ligge i sosiolingvistikken, leksikografien og språkvitenskapen. Men også innenfor disse fagfeltene har den vitenskapelige forskningen på *slang* vært relativt begrenset. Det første bidraget til norsk slangforskning regnes å være en hovedoppgave fra Tone Tryti fra 1982⁶, publisert i utvidet form som *Norsk slang* i 1984 (Tryti 1984). De bidragene som har kommet de siste tiårene har gjerne ligget i skjæringspunktet mellom det formalvitenskapelige og populærvitenskapelige (f.eks. Hasund 2006, Tryti 2008, Vatvedt Fjeld 2018). De første publikasjonene som eksplisitt handlet om norsk slang var også rene populærvitenskapelige utgivelser, grensende mot rene humorbøker (jf. Gleditsch 1952 og 1987, Marm 1962). Samtidig har det også kommet enkelte mer spesifikke, vitenskapelige bidrag (i Skandinavia), men disse er relativt få (jf. Opsahl 2015, Törnqvist 2015, Christiansen 2015).

Det følgende er altså et case- og eksempelbasert argument for at kulturhistorien av og til kan vende tilbake til ordene, og gjenoppdage gleden over *nemningenes* mangfold, kreativitet og analytiske potensial. Empirisk mangfold vil alltid kunne vurderes som et selvstendig argument, og særlig der det i kombinasjon med andre analytiske verktøy kan gi et mer dekkende empirisk bilde av det

5. «Wie glauben, dass in der Vereinigung von Sprachwissenschaft und Sachwissenschaft die Zukunft der Kulturgeschichte liegt».

6. «Den vitenskapelige norske slangforskning begynte, som nevnt ovenfor, med Trytis hovedoppgave fra 1982, *Norsk slang ca. 1930-1980 med hovedvekt på Oslo-slangen*.» (Bjørvatn 2015:8).

tema eller fenomen som skal analyseres. Denne teksten er ment som et åpent spørsmål om det er mulig med en form for evolusjonisme- og Mannhardt-fri gjenvisitt til noen av ideene knyttet til *ord og sed*. Det er også et forsøk på å nærme seg en måte å behandle det muntlige språket på som Hjalmar Falk i tittelen på en populærvitenskapelig bok omtalte som *Kulturminster i Ord* (Falk 1900).

Om å arbeide frem en liste med synonymer

De synonymer for beruselse som gjennomgås i det følgende stammer fra en oversikt som har blitt utarbeidet over lang tid. Den er basert på en kombinasjon av et usystematisk feltarbeid helt fra egne studiedager til nyere, mer systematiske gjennomganger av skriftlige kilder. De muntlige kildene har vært samtaler med folk fra ulike kanter av landet, alle med utgangspunkt i et nøkkelspørsmål: «hvilke ord kjenner du til og bruker du for det å være *fullt*?» Det samme spørsmålet har vært utgangspunktet for gjennomlesning og søk i publiserte kilder, med vekt på ordbøker og bøker om muntlig språk og slang. Den eldste av disse har vært *Ordbog over det norske Folkesprog* av Ivar Aasen, og den nyeste har vært *Norsk slangordbok* av Tone Tryti. Blant bøkene som har vært kilder er det verdt å trekke frem enkelte som viser noe av spennvidden i de ulike forsøkene på å systematisere og dokumentere det ikke-normerte språket. Innenfor det dansk-norske språkområdet, er f.eks. *Bidrag til en Ordbog over Gadesproget og saakaldt Daglig Tale* fra 1866 (Kristiansen 1866) en unik historisk dokumentasjon av 1800-tallets muntlige dansk og *gadesprog*. Kristiansen (som er et pseudonym for teologen og orientalisten

Michael Viggo Fausbøll) anerkjente i boken at slang og gatespråk var kommet for å bli:

Og er det sandsynligt, at man kan standse strømmen? Jeg frygter for, at det ikke vil lade sig gjøre, thi den overvældende magt, som det lavere sprog i den senere tid har fået, ligger åbenbart i nutidens stærkere frihedsliv og i den folkelige retning, som samfundet mere og mere har taget. (Kristiansen 1866:v)

Ved siden av å ha et systematiserende språkvitenskapelig blikk på dette språket, sier Kristiansen også ganske tydelig at dette vulgære talemålet hører hjemme hos gategutter og grundtvigianere:

Ved her at have samlet noget af hvad der høre herhen [til gatespråket], har jeg, næst efter at have haft et rent sprogligt formål, tillige i vort land villet henlede opmærksomheden på faren og søge at vække modstanden mod samme, og jeg antager, at når folk en gang have fået øjet åbnet for den utilbørlige overskriden av grænsen, ville alle dannede mennesker være enige om at bandlese gadesproget fra ethvert godt selskab og overlade til gadedrenge og de Grundtvigianere⁷, i hvis smag det falder. (ibid.)

Ettertiden har imidlertid gjort Kristiansens (Fausbølls) forhåpninger kraftig til skamme. Et flertall av oppslagsordene fra gatespråket (f.eks. *grunker*, *hurlumhei*, *skavank*, *sladder*) er i dag integrert som en del av det normerte skriftspråket, både på norsk og dansk. Samtidig har andre begrep ikke overraskende for-

7. Grundtvigianismen, en bevegelse og kirkelig retning oppkalt etter N.F.S. Grundtvig, var en kilde til kulturkamp både i Danmark og Norge. Den baserte seg blant annet på en frilynt kristendom, folkeopplysning og en form for åndelig nasjonalisme. Fausbøll refererer her trolig til en etter hans mening overdreven tro på folkelig kultur, ånd og språk blant grundtvigianere.

svunnet, som f.eks. begrepet *hundehvalp* brukt om en kvart flaske rødvin.

En annen ordbok som er verdt å nevne, siden den hadde som ambisjon å gi et innblikk i et språk som lå på siden av det offisielle, er lokalhistoriker og lensmann Øivin Ribsskogs bok fra 1945: *Hemmelige språk og tegn : taterspråk, tivolifolkernes språk, forbryterspråk, gateguttsspråk, bankespråk, tegn, vinke- og punktskrift* (Ribsskog 1945). Ribsskogs bok inkluderer blant annet en liste over «bomse-språket», i tillegg til en gjennomgang av ulike varianter av romani, kråkemål, bankespråk, *månsing*, tegnspråk m.m. I tillegg formidles små mengder av en slags hjemmesnekret sosiologi over de ulike miljøene, enten det er tatere, sigøynere, gategutter, forbrytere, halliker eller prostituerte. Og Ribsskog lar det ikke være noe tvil om at det er tette forbindelser både mellom disse gruppene og mellom språkene de bruker: «Romani er restene av et virkelig språk, i motsetning til de øvrige språkene som er konstruert opp. Men romanispråket er hovedspråket blant forbryterne også. Fra romani henter forbryterne ord til å fylle ut sine språk.» (Ribsskog 1945:142).

To viktige kilder, særlig til slang fra 1930-, 1940-, og 1950-tallet, har vært de nevnte *Det får'n si*, av Ulf Gleditsch (1952), og *Slang og sjargong* av Ingvald Marm (1962). Gleditsch ga sin bok undertittelen *Norsk slang-ordbok*, og han var særlig opptatt av at denne språkformen var ungdommens språk. Slang var uttrykk for et nødvendig psykologisk opprør, mente han: «De unge menneskers rastløshet og trang til å sette seg ut over det alminnelige finner i slangen en målform som langt bedre enn vårt daglige mål er i stand til å uttrykke hva de mener i enhver situasjon.» (Gleditsch 1952:8). Boken er preget av såkalt Oslo-slang, og ordene er samlet i kategoriene

Kvinnen, Mannen, Stimulanser, Privatliv og Byen. Her har særlig kategorien *Stimulanser* vært informativ. Blant andre skriftlige kilder til vokabular, har vært en serie synonymordbøker, publisert fra 1965 og fremover.

Jeg har også brukt en del digitale, nettbaserte kilder for å lete etter nyere synonymer. En noe overraskende kilde som dukket opp i nyere tid, var Helsedirektoratet. Helsedirektoratet arbeider blant mye annet også med alkoholpolitikk og skjenkepolitikk, og i den forbindelse gjennomførte de i årene 2013 til 2015 en kampanje med tittelen *Åpenbart påvirket*. Formålet var å gi mer kunnskap om skjenkereglene og «øke forståelsen for og oppslutningen om skjenkebestemmelsene i alkoholloven»⁸. For å skape engasjement rundt kampanjen åpnet de også for at publikum kunne sende inn sine uttrykk for det å være full, og de fikk reklamebyrået Bates til å designe kampanjeplakater med begrepene Småbrisen, Gladfull, Panserdrita, Sveiseblind og Svingstang. Kampanjen fikk svært stor oppslutning, og noe er bevart fra innsamlingen.

Etter en viss rensing og rydding i de listene som har blitt generert gjennom denne innsamlingen har jeg stått igjen med rundt 330 separate uttrykk. Alfabetisk spenner disse fra *absolutt tankbåt* til *ånnas*. I arbeidet med boken som denne artikkelen delvis baserer seg på, har jeg systematisk sett på tre ulike dimensjoner ved begrepene: 1. Hva slags logikk og innhold ligger bak bruken av begrepet til å betegne beruselse? Hvilke analogier er det som benyttes; hvilke eksplisitte eller implisitte sammenligninger er det som gjøres med bruken av ordet? 2. Hvordan kan begrepet dokumenteres i faktisk bruk – hvilke kilder er tilgjengelig for å belegge bruken av ordet? 3. Hvilken etymologi kan knyttes til ordet. Særlig for punkt 2 og 3 har sekundærkilder vært viktige for å gå nærmere inn på

8. I følge epost fra Helsedirektoratet.

de enkelte begrepene. Den primære kilden til dokumentasjon av de mange synonymenes bruk har vært Nasjonalbibliotekets digitaliserte samling. Denne omfatter store deler av Nasjonalbibliotekets boksamling, og, ikke minst, store deler av den norske avishistorien mellom 1763 (året for den første avisen, *Norske Intelligenz-Seddeleser*) og 2020.⁹ Kombinasjonen av bøker og aviser har vært svært nyttig, og gjennom søk i denne databasen blir det f.eks. tydelig at aviser er en mer mangfoldig kilde til ordforråd enn sakprosaen og skjønnlitteraturen mellom permer. I dokumentasjonen av hvordan begrepene er brukt har det vært et separat mål å forsøke å dokumentere den første bruken av det enkelte begrepet i trykt form. I tillegg til Nasjonalbibliotekets database har også ordinære søk i Google vært brukt for å få en indikator på ordenes utbredelse. De mange kommentarfelt, nettdebatter, blogger, forum og personlige nettsider er en god kilde til også det muntlige, det ikke-normerte og det ikke-polerte språket. Når det gjelder de ulike ordenes etymologi har også sekundære kilder i form av etymologiske ordbøker vært den grunnleggende kilden til informasjon om det språkhistoriske opphavet til det enkelte synonymet (jf. Falk og Torp 1903 og 1906, Bjorvand og Lindemann 2000, Caprona 2015, *Det Norske Akademis Ordbok*).

Om å lage system i en liste på 330 ord

Hvordan kan man forsøksvis systematisere og gi analytisk mening til en liste som er generert på den måten som er beskrevet ovenfor. I det følgende vil ulike innfallsvinkler til begrepslisten utfylle hverandre. Vi kan begynne med spørsmålet om varighet og levedyktighet for de ulike synonymene. I søk etter dokumentert bruk har et av kriteriene vært å dokumentere tidligst bruk og bruk i så ny tid

som mulig. Selv om det er utfordrende med sikker dokumentasjon av muntlig språkbruk, gir oversikten likevel et tydelig inntrykk av at den gjennomsnittlige levetiden til disse begrepene er lang. Hvis vi ser på de begrepene som er dokumentert i bruk på 1800-tallet, finner vi blant annet *animert*, *beruset*, *beskjenket*, *døddrukken*, *full*, *kanon full*, *full som en ape*, *full som et svin*, *god og full*, *påseilet*, *på en snurr* og *ravende full*, for å ta noen få eksempler. Alle disse begrepene er gangbare for å beskrive samme tilstand den dag i dag. Noen av dem har imidlertid endret litt betydning: Der *Morgenbladet* f.eks. i 1820 kunne rapportere «R. foreslog, da Selskabet ble animeret, at improvisere», og Ibsen kunne skrive i *Hedda Gabler* (1890) om «en særdeles animeret soirée» var det primært selve tilstelingen som ble animert. Noen år senere, kan det se ut til at betydningen har gått over til å brukes om de som drikker. I *Aftenposten* 14. april 1901 kan vi f.eks. lese om en leges opplevelser fra sykestua. En mann ble natten før funnet i gaten, hevder han er overkjørt og tror han har brukket armer og ben. Samtidig holder han døren åpen for at han kan ha drømt det hele: «Foreholdt dette, svarede han: 'Ja, da maa jeg have drømt hele greia. Jeg var jo lidt animert i kveld, da ser di'». For mange av begrepene er likevel betydningen den samme. Både i 1895 og i 2015 kunne man drikke seg *full som en ape*, selv om vi må anta at de færreste nordmenn hadde noen formening om hvordan primater betedde seg i 1895. Hans Ross inkluderer det likevel i sin *Norsk Ordbog*, sammen med uttrykket *ei Fylle-Ape* (Ross 1895:10). 120 år senere kan vi finne et parallelt begrep for eksempel i dette innlegget på VG Debatt: «Natt til lørdag skal jeg drikke meg ape full, knuse noen vinduer, stjele en bil og skrike og skråle foran

9. Nasjonalbibliotekets database inneholder en stor andel av samtlige publiserte norskspråklige bokutgivelser og en stor del av norsk avishistorie. (jf. nb.no)

vinduene til småbarnsfamiliene i nabolaget».¹⁰ *Fordrukken* kunne man på sin side være i 1779, som for eksempel i Hans Hammonds *Advarsel mod Drukken*: «Da først er du villig at elske GUD og blive salig, naar inted frister dig meere til Synd, og du enten er saa fordrukken, da kand ikke drikke meere, eller eyer inted meere, som kand drikkes op.» (Hammond 1779:114). Og *fordrukken* kunne man også være i oversettelsen av Haywood Smiths kioskroman *Krigerens hjerte*: «Enda så fordrukken og sliten som han virket, hadde guttungen overtaket» (Smith 2000: 246). *Drukken* er blant de mest tradisjonsrike begrepene vi har. Ordet er brukt allerede i *Den eldre Edda*, i Atlekvadet: «bjóri var hon lítt drukkin», og er fremdeles en gangbar beskrivelse.

Det er samtidig en gruppe begreper som har gått ut av bruk etter lengre eller kortere tid i virksomhet. Blant de utgåtte ordene som var i bruk på 1800-tallet, finner vi *agende full*, *pladderfull*, *stjernefull*, *på en pisk*, *på en kant*, *støtdrukken* og *trekvartfull*. Vi finner også begreper som har vært i bruk inntil nyere tid, men som er i ferd med å tømmes for betydning. Det gjelder for eksempel uttrykket *perialisert*, som har vært i bruk siden tidlig 1800-tall, eller tidligere. Uttrykket har også vært bruk i varianten *å være på en (høy) perial*, og kan komme fra kortspillet (*im*)*perial*, der det å ha en perial betød å sitte med en god hånd i spillet. I Nasjonalbibliotekets database er uttrykket perialisert sist mulig å dokumentere i en roman fra 1997, og i enkelte synonym- og kryssordbøker fra samme tid.

Det finnes også uttrykk som etter alt å dømme har hatt en kortere levetid i tiårene før og etter annen verdenskrig, selv om de selvsagt kan være i bruk også utenfor de kildene som lar seg dokumentere. Det gjelder

et uttrykk som *full som ei sprøytevogn*, som vi kan tenke oss er et vanskeligere forståelig bilde i dag, all den tid det er få sprøytevogner å se. I 1968 ga det åpenbart mening nok til at VG kunne beskrive en beruset glassknuser i Oslo sentrum på den måten:

I et avsindig raseri og 'full som en sprøytevogn' knuste han i alt ni ruter i forretninger og restauranter [...] En «teori» går ut på at mannen må ha vært meget misfornøyd med filmen som går på Klingenberg – den engelske 'Stork på ville veier'. (Det er en komedie med utgangspunkt i p-pillen). (VG, 24. juli 1968)

Andre uttrykk fra samme periode som tilsynelatende ikke er en del av det aktive ordforråd, er *brun som ei nepe*, *bulk i spannet*, *på ripsen* og *på stovlene*. Vi finner også et par talemåter som det er vanskelig å dokumentere skriftlig andre steder enn nettopp i bøker om slang og sjargong – f.eks. *stinn som et eggebrød* og *Lindemans parese*.¹¹

I den nyeste enden av synonymenes kulturhistorie finner vi varianter som har oppstått i de senere tiårene, og som det nødvendigvis er vanskelig å si noe om levedyktigheten til. Det gjelder importerte ord som *wasted*, *fucked* og *shitfaced*, men også nyere ordsammensetninger som *hengedrita*, *sjokkdrita* og *søpledrita*. Blant de nyere ordene finner vi også en interessant nyskaping i et ord som *kanakkas*, som har et uklart opphav og en uklar etymologi. Det er brukt siden tidlig 2000-tall eller før, og var et av de ordene som flest ganger ble spilt inn til Helsedirektoratets kampanje *Åpenbart påvirket* i 2013–2015. Det kan f.eks. brukes som i et leserinnlegg i Rogalands Avis i juni 2017: «Hvor mange øl er det en folkerett å kjøpe på festival? Nok til å slukke

10. <https://vgd.no/sport/forball-norsk/tema/505835//> [lest 24.06.20]

11. Parese betyr lammelse, og Lindeman er en henvisning til den mangeårige direktøren for Vinmonopolet, Gunnar Kristian Lindeman, som var administrerende direktør fra 1945 til 1969.

tørsten, til å bli bedugget, eller helt kanakkas?»¹² Uttrykket kan være importert fra Sverige, der «riktigt kanackas» er et uttrykk for å være full. En mulig bakgrunn for begrepet kan ligge i at «kanakas» er brukt om innfødte fra Sydhavet og Polynesia, med utgangspunkt i at «kanaka» skal bety person/menneske på polynesiske.¹³

Et annet mulig perspektiv på listen over fyllesynonymer gir en lingvistisk og/eller semantisk tilnærming. Hvilke typer ordkonstruksjoner, analogier og talemåter er det som brukes for å beskrive beruselse? Det er noen kategorier som går igjen, og jeg skal se nærmere på åtte slike: grunnbegrep, forsterkende adverb, generelle eufemismer, implisitte og eksplisitte analogier, innlån, understatement, *på*-uttrykk og nonsensbegrep.

Det vi kan kalle *grunnbegrep* er et lite utvalg kjerneord som mange av de andre begrepene er dannet rundt. Flere av disse er også ord med lang brukshistorie. Blant grunnbegrepene finner vi det mest grunnleggende av dem alle, *full*, i tillegg til *drita*, *drukken*, *groggy* og det litt nyere *brisen*. Disse har til felles en grunnbetydning som «beruset», og de er ikke sammensatte begreper. En lang rekke av fyllesynonymene er dannet med et av disse begrepene som utgangspunkt, gjennom tillegg av forstavelser, etterstavelser (som -ings, -as, eller -åt) eller ekstra adverb. Også *beruset* og *påvirket* hører hjemme her, som mer tekniske, nøytrale og til dels juridiske beskrivelser av beruselse.

Bruk av *forsterkende adverb* utgjør en vesentlig gruppe blant synonymene. Noen av adverbene er knyttet så sterkt til beskrivelsen av fyll at de først og fremst knyttes til dette, mens andre er mer generelle adverb med allmenn funksjon som forsterkning. Blant de førstnevnte finner vi *overstadig* og *pære*, som

begge også kan benyttes alene. *Pære* kan interessant nok også brukes som adverb til *dansk* og *vrovl* eller *vås* (jf. DNAOB). Bruken av *pære* som forsterkning til «full» går i hvert fall tilbake til midten av attenhundretallet, og det finnes også igjen i bruken av *pirum*, latin for pære. *Pirum* er brukt siden 1880-tallet eller tidligere, og Falk og Torp forklarer det i sin etymologiske ordbok som «humoristisk studentergjengivelse av pærefuld» (Falk og Torp 1906:60). To andre ofte brukte adverb er *ravende* og *drivende*, der særlig det førstnevnte knyttes til *full*. Andre forsterkende adverb og forstavelser finner vi i *sørpe*, *stup* og *staure*, og i mindre utbredte eller utdaterte ord som *marganes* og *agende*. Og selv om etterstavelsen -ings ikke er et adverb kan den produktive rollen til denne etterstavelsen nevnes innenfor denne kategorien. Rundt 20 synonymer er konstruert gjennom dette suffikset – som f.eks. *dritings*, *søplings*, *sørpings*, *pærings*, *peisings*, *maurings* og *mökkings*.

En tredje, omfattende kategori kan vi kalle eufemismer, og består av mer eller mindre fantasifulle beskrivelser av hvordan alkohol *virker* på den som drikker. Et nøytralt grunnbegrep er som nevnt *påvirket*, og begrepene i denne kategorien beskriver typer og grader av påvirkning. Dette gjelder blant annet påvirkning på kropp, sanser og særlig ganglag: Man kan for eksempel få *akutt kneråte*, bli *skeiv i skøyten*, *fotlaus*, være *på støvlene*, være *rund i hælene* eller *sjanglebrisen*. Man kan også bli *styltefull*, som man må anta også dreier seg om påvirkning på ganglaget. Et parallelt uttrykk fra Danmark heter at man «har drukket benene op». I samme kategori finner vi også flere uttrykk for hvordan sansene blir påvirket: at man har drukket seg *sanseløs*, *snøblind* eller *sveiseblind*. Det er åpenbart først og fremst synssansen som blir på-

12. *Rogalands Avis*, 16. juni 2017.

13. snl.no/kanaker [lest 24.06.20]

virket i disse begrepene. I et politisk innlegg i *Altaposten* i januar 2015 kan vi f.eks. se ett av uttrykkene brukt slik: «Venstre er mest kjent for å vingle som en sveiseblind fyllekjører, men akkurat i skolesaken har de faktisk holdt løftene sine om å berge rubbel og bit av skoler.»¹⁴

Det er også mange uttrykk som beskriver en mer generell påvirkning på kroppen til den drikkende, på en glidende skala fra å være litt *sigen*, eller *sliten*, via *helt kake* og til *kadaver* eller *døddrukken*. En serie uttrykk handler også om at det går rundt for den berusede. Dette er enten i generelle termer som *ør*, *svimmel* eller at man er *på en snurr*, eller om overførte egenskaper fra andre ting som går rundt: Man kan *kjøre karusell*, være *helt svingdør* eller være *svingstang*. Blant de første som brukte både *dritings* og *svingstang* i skjønnlitteraturen finner vi for øvrig Axel Jensen, som i *Line* (1958) kom med følgende beskrivelse av en viss Pål: «Pål ble mer og mer svingstang og spydde på teppet til far min. Totalt dritings. Jeg vet ingen som blir så totalt dritings som Pål. Men totalt!» (Jensen 1958).

Blant eufemismene finner vi også mange uttrykk som beskriver påvirkning på humør og ulike mentale egenskaper. Dette handler på den ene siden om økt fart og stigende humør, der man er *godt i draget*, *gira*, *helt rakett* eller kanskje har *bier i kuben*. På den andre siden handler det om tap av kontroll og det vi kan kalle *evne til refleksjon*. Da kan man bli *apache*, alternativt *fullstendig indianer*, eller *dustebørst*, *mongoloid* eller *ånnas* (fra Stavangertraktene, avledet av åndssvak). Blant disse siste kan bruken eksemplifiseres med et oppslag i *Bygdeposten* fra 2002, der en liten kohort i Sigdal hadde oppført seg ufint på et

serveringssted: «Tre av de fire involverte sigdølger kom dagen etter og beklaget med disse ord: 'Vår oppførsel i går var helt mongoloid'.»¹⁵

En fjerde gruppe inneholder det vi med et samlebegrep kan beskrive som implisitte og eksplisitte analogier. I disse uttrykkene beskrives beruselse gjennom eksplisitt sammenligning eller gjennom overføring av en utvalgt egenskap. En tradisjonsrik gruppe uttrykk er de eksplisitte analogiene, der man for eksempel er *full som* eller *drita som* noe. Og det er stor variasjon i hva dette *noe* kan være, og hvor umiddelbart forståelig analogien er. På den ene siden kan man være *full som en alke*, *full som en kaie*, *full som en måsunge*, *full som et svin* eller *drita som en ape*. Her uttrykker analogiene endring i atferd gjennom sammenligning med noe fra dyeriket. I andre varianter gjelder sammenligningen noe annet som er fullt, i betydningen «fylt opp»: *full som en øse* eller *øsekar*, *full som et egg*, *full som en trikk*, men også *fullere enn månen*. I et lett ironisk innlegg i *Sogningen* fra 1966 kan vi lese et av disse uttrykkene brukt slik: «Drikka seg full som eit ausekar og slåst, det er nordmanns vis det.»¹⁶

En mer uryddig del av analogiene er de som mer indirekte overfører egenskaper fra et område til den påvirkede. Dette handler særlig om ulike egenskaper ved den væsken som er utgangspunktet for disse ulike beskrivelsene og tilstandene. Kjennetegn ved en væske er at den er flytende, at den er fuktig, og at den kan fylle en beholder. Disse grunnleggende egenskapene overføres eller brukes også i flere av synonymene på den som inntar den alkoholholdige væsken. Det gjelder blant annet det mest grunnleggende uttrykket av dem alle – *full* – som jo er en

14. *Altaposten*, 23. januar 2015.

15. *Bygdeposten*, 13. juli 2002. Uttrykket refererer altså til personer med Downs syndrom og kan dermed åpenbart være støtende.

16. *Sogningen*, 16. februar 1966.

beskrivelse av en beholder fylt med noe flytende. Det er også flere ord som er omskrivninger av det å være fylt opp, enten som *søkk-lasta*, at det *renner over snippen*, eller at man *har fått slagside*. Den som er full kan også være *fuktig*, *flytende*, være *sylta* eller *lagt på lake*. Det fuktige elementet er også åpenbart i begrepet *rotbløyte*, en fuktig fest, der et uttrykk fra landbruket har åpenbar overføringsverdi. (En normal rotbløyte i landbruket er for øvrig regnet som ca. 25 millimeter regn eller tilført vann.¹⁷)

En gruppe synonymymer som det er vanskelig å finne andre fellestrekk for enn bruk av samme preposisjon, er de mange uttrykkene som beskriver at den påvirkede er *på* noe. Generelt er *på* en mye brukt preposisjon i slanguttrykk (jf. Tryti 2008:282–285). Som synonym for beruset finner vi blant andre at man kan være *på druen*, *på en hikkas*, *på en bøyg*, *på en pelehytt*, *på en hikkas*, *på kakken*, *på tusken* eller *på ripsen*. Blant disse finner vi noen lite brukte og regionale begreper, som *på en pelehytt*. Det kommer av et uttrykk for en liten dram, en *pillehytt*, som er et uttrykk tilsynelatende mest brukt i Bergensområdet (Paulson 1942, Synnestvedt 2019).

Avslutningsvis kommer tre mindre kategorier. Den ene av disse er innlån fra andre språk, og særlig engelsk. Blant synonymene finner vi en del anglismer, både av eldre og nyere merke. Blant de eldre finner vi *groggy* og *tipsy*, som begge er brukt på norsk siden 1930-tallet eller tidligere. Blant de nyere er *blotto*, *shitfaced*, *blacka ut* og *wasted*. Den andre gruppen er de som er preget av klare *understatement*: *forfrisket*, *å ha luktet på korken*, *snust på slalåmflaska* eller *ikke være helt seg selv*. Til sist er det også en liten gruppe uttrykk som enten har uklar betydning eller

som er rene nonsensbegrep. Her finner vi *helt gardin*, *kanakkas* og *helt smultring*.

Et siste perspektiv som kan bidra til å systematisere oversikten over fyllesynonymene handler om at det finnes noen fellestrekk for hvilke områder av samfunnslivet de ulike uttrykkene er hentet fra. Her er det noen tidligere ideer man kan bygge videre på. Ingvald Marm mener for eksempel i *Slang og sjargong* (1962) å se at særlig enkelte håndverksfag har vært sentrale leverandører av begreper på dette området. Han skriver: «Det er ikke alltid så lett å forstå hva som kan ha gitt grunnlaget for mange av disse rare påfunnene, men det er tydelig at ikke så helt få av sammenlikningene og bildene er lånt fra forskjellige håndverkerfag, særlig fra murer-, maler- og møbelsnekkerfaget.» (Marm 1962:72). Det handler om ord som *kalka* (som i å kalke en mur), *klistra* (som i det å feste tapet), *pussa*, *lakkert* eller *polert*. Et uttrykk som *laus i liminga* kan man kanskje med litt velvilje knyttet til møbelsnekkerfaget. Et annet område som det uten tvil er hentet sammenligninger og bilder fra, er det maritime. Med et nært forhold til et fuktig element er dette ikke egnet til å overraske. Det handler blant om hvordan en båt er fylt og hvordan den betes seg i vannet. En båt og en person kan for eksempel begge være *fylt til plimsollen*. Et *plimsollmerke* er et merke som viser hvor dypt det er tillatt å laste et skip.¹⁸ På samme måte kan både båter og drikkere *ha fått enn innabords*, altså innenfor bordgangen, *ha fått slagside* eller være *seisa* (fra capsizet/kappseise, «kullseile»), og på lignende vis være enten *påseilt* eller *bortseilt*. Blant synonymene har vi også enkelte ord som kommer fra det som Marm (1962) og Falk og Torp (1903) kaller «studentersjargong». Det gjelder blant annet *Sebastian i knærne*, *pirum* (latin for *pære*) og

17. Jf. <https://snl.no/rotbl%C3%B8yte> [lest 25.06.20]

18. Uttrykket stammer fra den britiske politiker Samuel Plimsoll, som arbeidet for økt sikkerhet til sjøs.

trolig også *plakat*, som Det norske akademis ordbok forklarer slik: «muligens fra latin *placatus* ‘rolig, stille, fredelig’, brukt ironisk i studentspråk».¹⁹

Om moralen i visa. Nachspiel.

Det er flere av livets områder som kunne egnet seg som empiriske nedslagsfelt for å argumentere for det muntlige vokabularetts faglige verdi. Mye tyder likevel på at drikk og drukkenskap er særlig godt egnet. Det muntlige, ikke-normerte språket har enkelte favorittområder, og blant disse står rus og seksualitet særlig sterkt. Dette har flere slangforfattere notert seg. Tone Tryti sier det slik: «Svært mange slangord er sentrert rundt alkohol og drikking, kroppen og kroppsfunksjonene, dumhet og galskap, samt slag og slagsmål. Synonymrikdommen er overveldende på feltet alkohol og beruselse.» (Tryti 1984:23). Som sitert i artikkelens innledende motto, skrev allerede den danske språkforskeren Kristoffer Nyrop i 1901 at «Av alle laster kæler vi sprogligt set utvivlsomt mest for Drukkenskap.» (Nyrop 1901:34). I *Slang og sjargong* påpeker Ingvald Marm: «På dette felt [bruk av alkohol] blir vi slått av den enestående oppfinnsomhet og iakttagelsesevne slangen legger for dagen. De mange grader av påvirkning har også gitt den en ypperlig sjanse til å spille på de forunderligste strenger, og resultatet har blitt en hel serie av ord og vendinger, noen pene og pyntelige, ja nesten sirlige, andre sjokkerende grove og simple.» (1901:71f). Det står også å lese i oversiktsverket *Vårt eget språk* (Johnsen 1987), at «Emna alkohol, narkotika og rus har store repertoar av gloser å by på. Her og forstår vi nok at slangen kan vere ein underholdande leik med dei etablerte normene for desse kulturfenomena.» (2:123).

Både de ord og begreper som er gjennomgått i denne artikkelen og det store mangfold som ikke er nevnt, hører hjemme i språkfelleskap av ulike størrelser. Det muntlige språket og ordforrådene hører hjemme i idiolektene, sosiolektene og dialektene, og i skjæringspunktet mellom det normerte og det ikke-normerte språket. I summen av disse språkfelleskapene finner vi et aktivt, folkelig mål som fortjener et lite hjørne i kulturhistorien.

Litteratur

- Aronoff, Mark 2017. Darwinism tested by the science of language. I Claire Bownen, Laurence Horn and Raffaella Zanuttini (red.). *On looking into words (and beyond): Structures, Relations, Analyses*. S. 443–456. Berlin: Language Science Press.
- Bakken, Reidar 1977. Ord og sakgranskinga i etnologi. *Norveg* 20, s. 161–176.
- Bjorvand, Harald og Fredrik Otto Lindeman 2000. *Våre arveord. Etymologisk ordbok*. Oslo: Instituttet for sammenlignende kulturforskning.
- Bjorvatn, Dea Kristine 2015. *Slang i norsk – Forskningskampanjen 2014*. Masteroppgave i nordisk språk. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Brewer, Ebenezer C. 1870 [1996]. *Dictionary of Phrase and Fable*. Hertfordshire: Wordsworth.
- Caprona, Yann de 2015. *Norsk Etymologisk Ordbok*. Oslo: Kagge Forlag.
- Det Norske Akademis Ordbok*. [Digital ordbok]. URL: naob.no
- Eriksen, Anne og Torunn Selberg 2006. *Tradisjon og fortelling. En innføring i folkloristikk*. Oslo: Pax.
- Falk, Hjalmar 1900. *Kulturminde i ord*. Kristiania: Aschehoug.

19. https://naob.no/ordbok/plakat_2 [lest 25.06.20]

- Falk, Hjalmar og Alf Torp 1903. *Etymologisk Ordbog over det norske og det danske sprog. Første bind. A-M*. Kristiania: Aschehoug.
- Falk, Hjalmar og Alf Torp 1906. *Etymologisk Ordbog over det norske og det danske sprog. Andet bind. N-Ø*. Kristiania: Aschehoug.
- Gleditsch, Ulf 1952. *Det får'n si. Norsk slangordbok*. Oslo: Nasjonalforlaget.
- Gleditsch, Ulf 1987. *Lakkert høne med medisterboff. Norsk slangordbok fra 50-årene*. Oslo: Ernst G. Mortensen.
- Gontier, Nathalie 2012. Selectionist approaches in evolutionary linguistics: an epistemological analysis. *International Studies in the Philosophy of Science*, 26 (1), 67–95.
- Gschnitzer, Fritz, Reinhart Koselleck, Bernd Schönemann, Karl Ferdinand Warner 1992. Volk, Nation, Nationalismus, Masse. I Otto Brunner, Werner Conze, Reinhart Koselleck (red.). *Geschichtliche Grundbegriffe. Historisches Lexicon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland*. Band 7. S. 141–431. Stuttgart: Ernst Klett Verlag.
- Hammond, Hans 1779. *Advarsel mod Drukenskab*. Kristiania: Samuel Conrad Schwach.
- Hasund, Ingrid Kristine 2006. *Slang*. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Heradstveit, Daniel og Tore Bjørge 1987. *Politisk kommunikasjon. Introduksjon til semiotikk og retorikk*. Oslo: Tano.
- Hylland, Ole Marius, under utgivelse. *Norsk fylleordbok. Nordmenns språklige fornemmelse for alkohol*. Oslo: Humanist forlag.
- Ibsen, Henrik 1890. *Hedda Gabler. Skuespil i fire akter*. København: Gyldendalske Boghandels Forlag (F. Hegel & Søn).
- Jensen, Axel 1959. *Line*. Oslo: J.W. Cappelen.
- Johnsen, Egil Børre (red.) 1987. *Vårt eget språk*. Oslo: Aschehoug.
- Koselleck, Reinhart 1985. *Futures Past. On the Semantics of Historical Time*. Cambridge: MIT Press.
- Kristiansen, V 1866. *Bidrag til en Ordbog over Gadesproget og saakaldt Daglig Tale : oplyste med over 500 Exempler, hentede fra trykte Kilder, og med Henvisning til beslegtede Ord og Talemaader i andre Sprog*. København: Hagerup.
- Kverndokk, Kyrre 2010. Han ligner litt på nissen igrunn. Folkloristiske forestillinger om overtro. I Line Esborg, Kyrre Kverndokk og Leiv Sem (red.), *Or gamalt – nye perspektiver på folkeminner*. NFL 165. Oslo: Norsk Folkeminnelag/Instituttet for sammenlignende kulturforskning, s. 70–95.
- Marm, Ingvald 1962. *Slang og sjargong. En kavalkade over det muntre innslaget i norsk hverdagstale*. Oslo: Aschehoug.
- Nordhagen, Rolf 1951. Lushatt og tyrihjelms; de botaniske motiver i nordiske navn på *Aconitum septentrionale*. *Norveg* 1, s. 78–254.
- Norsk synonymordbok*. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Nyrop, Kristoffer 1901. *Ordenes liv*. København: Det Schubotheske Forlag.
- Paulson, Andreas 1942. *Ord og uttrykk i Bergens bymål*. Bergen: Grieg.
- Resløkken, Åmund Norum 2017. *Tradisjon, tradisjonselementer og tradisjonsforskere. En studie av spørrelisteserien Ord og sed 1934–1947*. Phd-avhandling. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Ribsskog, Øyvin 1945. *Hemmelige språk og tegn : taterspråk, tivoli-folkernes språk, forbryterspråk, gateguttpråk, bankespråk, tegn, vinkel- og punktskrift*. Oslo: Tanum.
- Rogan, Bjarne. 1991. Om ting og navn. *Norveg* 34, s. 47–65.
- Rogan, Bjarne 2013. Instituttet for sammenlignende kulturforskning. I Bjarne Rogan og Anne Eriksen (red.). *Etnologi og folk-*

- loristikk. En fagkritisk biografi om norsk kulturhistorie*, s. 645–668.
- Rogan, Bjarne 2015. Norsk kulturhistorie i kontekst -et bidrag til genealogien. *Tidskrift for kulturforskning* 14 (1), s. 56–98
- Ross, Hans 1895. *Norsk ordbog. Tillæg til «Norsk ordbog» af Ivar Aasen*. Christiania: Cammermeyer.
- Skre, Ivar 1954. Forskotet. Ei nemning og eit åkernamn. *Norveg* 4.
- Smith, Haywood 2000. *Krigerens hjerte*. Oslo: Bladkompaniet.
- Synnestvedt, Truls 2019. *Kjøss meg i ræven! En bok om noe av det som gjorde Bergen til «nokke for seg sjøl»*. Oslo: Bodoni.
- Tryti, Tone 1984. *Norsk slang*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Tryti, Tone 2008. *Norsk slangordbok*. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Vatvedt Fjeld, Ruth 2018. *Norsk banneordbok*. Oslo: Humanist forlag.
- Aasen, Ivar 1850. *Ordbog over det norske Folkesprog*. Kristiania.